

میزان آگاهی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک از احکام پزشکی قبل و بعد از آموزش ۸۵-۱۳۸۴

دکتر حیدر فراهانی^{۱*}، مهدی رهجونیا^۲

۱- استادیار، دکترای بیوشیمی، گروه بیوشیمی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران

۲- پزشک عمومی، دانشگاه علوم پزشکی اراک، اراک، ایران

تاریخ دریافت ۸۸/۶/۲۸، تاریخ پذیرش ۸۸/۹/۱۸

چکیده

مقدمه: آنچه یک پزشک را به طبیبی حاذق تبدیل می‌کند، همراهی علم و اخلاق خصوصاً رعایت شئون مذهبی بیمار می‌باشد. لذا مطالعه حاضر جهت بررسی آگاهی دانشجویان مقاطع مختلف علوم پزشکی دانشگاه علوم پزشکی اراک از احکام دینی در خصوص پزشکی صورت پذیرفته است.

روش کار: در یک مطالعه توصیفی مقطعی، پرسش‌نامه‌ای تهیه شد که حاوی ۵۰ سؤال از احکام پزشکی بود. پس از تکمیل آن توسط ۲۲۷ نفر از دانشجویان مقاطع مختلف پاسخ‌ها به طور محرمانه در صندوقی جمع‌آوری شد. در مرحله بعد، کتاب احکام پزشکی چهار تن از مراجع به شرکت کنندگان داده شد و پس از دو هفته مطالعه آن مجدداً ۵۰ سؤال احکام پزشکی تهیه و در اختیار آنها قرار داده شد.

نتایج: ۸۱/۹ درصد زن و ۱۸/۱ درصد مرد بودند. دانشجویان مقطع علوم پایه قبل از آموزش کتاب دارای ضعیف‌ترین آگاهی بودند و دانشجویان مقطع مامایی در این مرحله دارای آگاهی بالاتری بودند (۴۳ درصد). درصد تغییرات آگاهی تمام گروه‌ها از احکام پزشکی در مرحله دوم نسبت به مرحله اول از نظر آماری معنی‌دار بوده است ($p < 0/001$).

نتیجه‌گیری: آگاهی دانشجویان مقاطع مختلف از احکام پزشکی معنی‌دار نبوده است. لیکن پس از آموزش آنان تغییرات قابل ملاحظه‌ای در آگاهی آنها از احکام پزشکی رخ داده است. لذا پیشنهاد می‌گردد در کنار آموزش علمی و عملی به دانشجویان مقاطع مختلف علوم پزشکی، آموزش احکام پزشکی نیز مورد توجه قرار گیرد.

واژگان کلیدی: احکام پزشکی، دانشجویان گروه پزشکی، آموزش

*نویسنده مسئول: اراک، میدان بسیج، دانشگاه علوم پزشکی اراک، گروه بیوشیمی تغذیه و ژنتیک

Email: farahaniheidar@yahoo.com

مقدمه

در نظام سراسر حکمت آمیز آفرینش که نمایندگان عظیم قدرت، علم و لطف خداوند است همه چیز براساس نگرش جامع و کل گرا و در یک مجموعه به هم پیوسته آفریده شده‌اند که در آن انسان چه زن و چه مرد به عنوان مخلوق برگزیده و برخوردار از عقل و اراده مقصد و مقصود آفرینش می‌باشد و در سرشت او کمال طلبی و در استعداد او رشد و کمال یابی بی‌منتها تا رسیدن به مقام قرب الهی و شایستگی مقام خلقت الهی به ودیعه گذاشته شده است. این در صورتی است که در مسیر کمال حقیقی قرار گیرد و در این رشد معنوی به سوی مقصد طی طریق نماید. برای او همتایی و رقیبی در میان مخلوقات پیدا و ناپیدا پروردگار نخواهد بود(۱) و به عکس اگر علی‌رغم این استعداد استثنایی به جای پیمودن راه در مسیر کمال به بی‌راهه ضلال سقوط کند در میان آفریدگان بسیار خدا پایین‌ترین جایگاه را خواهد داشت(۲). خداوند در نظام آفرینش آدمی را در دو جنس با ویژگی‌های متفاوت آفریده است(۳) و آرامش و استقرار روحی و تأمین نیازهای آنها در پیوند بین آن دو را به گونه‌ای قرار داده است که حریم این آرامش، آماج سنگ‌اندازی و دست‌اندازی و زیاده‌خواهی دیگری نگردد(۴). به همین علت و با توجه به جذبه‌های زنان که لازمه محیط خانواده و برانگیزنده حرکت جامعه اسلامی است، با توجه به آن که عفاف را برای هر دو جنس لازم دانسته است حجاب را برای ایمن‌سازی و صیانت از گوهر ارزشمند عفاف برای زنان قرار داده است. در بررسی شناخت هورمون‌های متصاعد شده از دو جنس این حقیقت آشکار است که تماس و آمیختگی دو جنس با تمایل آشکار یا نهفته میان دو جنس همراه است و این مقدمه‌ای برای زیاده‌خواهی‌هایی است که شرع مقدس خواهان کنترل آنها از طریق جداسازی زنان و مردان نامحرم و ارائه خدمات لازم به هر جنس با رعایت حریم می‌باشد(۵). رعایت این حریم مقدور نخواهد بود مگر آن که هر دو جنس از احکام آن مطلع باشند. نظر به این که براساس توضیح المسائل مراجع اعظام (مسائلی را که انسان غالباً به آنها احتیاج دارد واجب است یاد بگیرد) و با توجه به این که هر انسانی اعتقاداتی

دارد که گاه جهت حفظ آنها با از جان گذشتن و از مال گذشتن و انجام هر گونه فداکاری، تمایل به حفظ آن اعتقادات دارد، باید به آنها احترام گذاشت. بیماران را اعتقاداتی است که باید به آنها با دیده احترام نگریست. بی‌اعتنایی پزشک به آن اعتقادات خصوصاً اعتقادات مذهبی و احکام شرعی موجب اهانت به بیمار می‌گردد و موجب بروز اختلال در روابط بین بیمار و پزشک و پرستار و کلاً کادر پزشکی می‌گردد.

با مطالعه تاریخ روز به روز در می‌یابیم که با پیشرفت علم دوری از معنویات آشکارتر می‌گردد به نحوی که در جامعه اسلامی خود شاهد آن بوده‌ایم. پس از پیروزی انقلاب اسلامی مسوولین دست به اقدام زده، با طراحی برنامه‌هایی نه چندان منسجم خواستار توجه بیشتر جامعه پزشکی بر اخلاق پزشکی(۶) و انطباق امور پزشکی با موازین شرع مقدس اسلام شده‌اند(۷). به همین مناسبت سمینارهای متعدد دوره‌ای، دیدگاه‌های اسلام در پزشکی را مورد نقد و بررسی قرار داده است(۸). مطالعات مختلف پراکنده‌ای تاکنون در همدان(۹)، مشهد(۱۰)، تهران(۱۱، ۱۲)، اراک(۱۳)، بیرجند(۱۴) و اهواز(۱۵) صورت گرفته است که به بررسی میزان آگاهی پرسنل، پزشکان و متخصصین و هم‌چنین بررسی دیدگاه‌های آنها پرداخته است. برخی مطالعات آشنایی با احکام و قوانین شرعی از طریق دروس دانشجویان علوم پزشکی را راهی جهت ارتقاء آگاهی آنها از احکام پزشکی دانسته‌اند. این مطالعات هم‌چنین همراه با قانونی نمودن احکام شرعی با آگاهی دادن به کارکنان و متخصصین ایجاد التزام عملی در توجه پرسنل به احکام و هم‌فکری و تبادل نظر علمای دینی و پزشکان را پیشنهاد نموده‌اند(۱۶، ۱۷).

باید باور داشت که در سلامت افراد مؤمن و معتقد به شریعت اسلام، رعایت باورها و اعتقادات آنها نقش بسزایی ایفاء می‌کند. نظر به این که جهت رعایت این مهم آگاه بودن دانشجویان، پزشکان و کادر پزشکی به احکام پزشکی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است و با توجه به این که اطلاعات چندانی در این دانشگاه در این مورد وجود ندارد، جهت نیل به تعیین میزان آگاهی دانشجویان گروه

پزشکی از احکام پزشکی قبل و بعد از آموزش بر آن شدیم تا با طرح پرسش نامه‌ای به بررسی میزان آگاهی دانشجویان گروه پزشکی (پزشکی، پرستاری و مامایی) از احکام پزشکی بپردازیم. باشد تا با استعانت از ذات لایزال الهی و با همکاری دانشجویان گرامی بتوانیم در آگاه نمودن جامعه پزشکی و مسوولین دانشگاه از میزان آگاهی دانشجویان گروه پزشکی از احکام پزشکی، آگاه نمودن دانشجویان از وضعیت خود و بالا بردن سطح آگاهی دانشجویان گروه پزشکی از احکام پزشکی، گامی برداریم.

روش کار

این مطالعه یک مطالعه توصیفی - مقطعی می‌باشد که در نیمسال دوم سال تحصیلی ۸۵-۱۳۸۴ صورت پذیرفته است. ابزار گردآوری داده‌ها پرسش نامه‌ای حاوی مقدار معینی سؤال (۵۰ سؤال) از احکام پزشکی بود که پس از تهیه در اختیار جامعه مورد مطالعه قرار داده شد و به طور محرمانه جمع‌آوری گردید و نهایتاً مورد بررسی قرار گرفت. نمونه‌گیری به روش آسان بوده و جامعه مورد نظر دانشجویان رشته پزشکی (علوم پایه، استیجر، اینترن)، پرستاری و مامایی را شامل گردیده است.

اعتبار پرسش نامه بوسیله روش اعتبار محتوا سنجیده شده است. بدین صورت که سؤالات پرسش نامه پس از مطالعات لازم و با استفاده از کتب احکام پزشکی مراجع تقلید مختلف طرح گردید (۲۲-۱۸) و سپس توسط افراد خبره و نهایتاً یکی از اساتید روحانی گروه معارف کنترل گردید. پایایی ابزار گردآوری اطلاعات دین صورت شده است که ابتدا، پرسش نامه توسط ۲۰ نفر از دانشجویان تکمیل شده و پس از پره تست اصلاحات نهایی توسط افراد آگاه به احکام شرعی در آن صورت گرفته و سؤالات مجدداً کنترل شده و مورد استفاده قرار گرفته است. نهایتاً ۵۰ سؤال به گونه‌ای طراحی گردید که از نظر فقها مختلف دارای پاسخ یکسان باشند. سؤالات تایپ شده در اختیار دانشجویان رشته پرستاری سال اول، دوم، سوم و چهارم و دانشجویان پزشکی از علوم پایه، استیجر و اینترن و رشته مامایی در زمان مشخصی به طور انفرادی قرار داده شد و از

آنها درخواست شد در صورت تمایل، پاسخ سؤالات را مشخص و برگه را بدون ذکر نام در صندوق در بسته همراه پرسش گر قرار دهند. سپس به هر فرد یک نسخه کتاب احکام پزشکی داده شد و از آنان درخواست شد که طی دو هفته کتاب را مطالعه نمایند. مجدداً به همان طریق قبلی سؤالات را که در نگارش آنها تغییراتی داده شده بود، در اختیارشان قرار داده شد. سپس از دانشجویان درخواست شد که پس از پاسخ دادن به سؤالات، آنها را در صندوق بپردازند. نهایتاً اطلاعات پرسش نامه‌ها براساس برنامه SPSS مورد ارزیابی قرار گرفت.

روش آماری تجزیه و تحلیل اطلاعات، براساس آمار توصیفی و تعیین فراوانی نسبی هم‌چنین براساس آنالیز واریانس و مقایسه میانگین و P و پاسخ مثبت به سؤالات بیان می‌شود.

نتایج

از کل تعداد شرکت کنندگان (۲۲۷ نفر) ۱۸/۱ درصد مرد و ۸۱/۹ درصد زن بوده‌اند. نمره کل آگاهی ۵۰ بوده است. در جدول ۱ مقایسه آگاهی دانشجویان مقاطع مختلف با یکدیگر و هم‌چنین مقایسه قبل و بعد از آموزش را نشان داده است. دانشجویان مقطع علوم پایه در قبل از آموزش از نظر آماری کمترین آگاهی را داشته‌اند (۱۵/۶±۷/۴) و آگاهی دانشجویان مامایی قبل از آموزش از نظر آماری بالاتر بود (۲۱/۴۷±۵/۱). حال آن که پس از تقسیم کتاب و مطالعه آن دانشجویان مقطع علوم پایه با ۷۴/۹ درصد در کسب آگاهی بیشتری رشد را داشته‌اند و کمترین تغییر متعلق به دانشجویان مامایی با ۲۳ درصد بوده است. پس از دانشجویان مقطع علوم پایه دانشجویان پزشکی اینترن و استیجر به ترتیب ۵۲/۶ درصد و ۴۱/۳ درصد تغییر مثبت در آگاهی را داشته‌اند. حال آن که دانشجویان پرستاری در مرحله دوم مطالعه فقط ۳۲ درصد افزایش آگاهی را داشته‌اند. به طور کلی آگاهی تمامی دانشجویان مقاطع تحصیلی مختلف بین مرحله اول و دوم مطالعه اختلاف معنی داری را نشان داده است. این بدان معنی بوده که پس از مطالعه کتاب در طی دو هفته حداکثر ۷۴/۹ درصد و حداقل ۲۳ درصد آگاهی دانشجویان افزایش یافته است.

نمره آگاهی مردان و زنان در مرحله اول تقریباً برابر بوده (۱۸/۳۹±۶/۹ و ۱۸/۷±۶/۷) و نمره کل متأهلین شرکت کننده کمی بیشتر از مجردین (۱۹/۵±۵/۷) بوده است که پس از مطالعه کتاب در مرحله دوم نمره کل مردان و زنان به ترتیب (۲۷/۹±۵/۲ و ۲۷/۴±۶/۳) گردیده است که تفاوت معنی داری در هر کدام از جنسیت‌ها نسبت به قبل از مطالعه کتاب نشان داده است ($P < 0/001$).

آگاهی دانشجویان متأهل نسبت به گروه مجردین در مرحله دوم از نظر آماری معنادار بوده است که با کسب امتیاز ۲۹/۵±۵/۵ دارای تغییر ۵۰/۸ درصد بوده‌اند. در کل، نمره کل دانشجویان شرکت کننده در مرحله قبل از مطالعه کتاب ۱۸/۷±۶/۷ بوده است که پس از مطالعه کتاب به ۲۷/۶±۶/۱ افزایش یافته است (۴۷/۷ درصد). در آنالیز آماری تغییرات گروه ۲ نسبت به گروه ۱ در بین مردان، زنان و متأهلین کاملاً معنی دار بوده است ($p < 0/001$). هر چند تفاوت تغییرات در کل جامعه مورد مطالعه نیز معنی دار بوده است ($p < 0/001$) (جدول ۲).

دانشجویان علوم پایه نشان داده‌اند که تفاوت خاصی بین شرکت کنندگان زن و مرد آنها وجود نداشته است و پس از مطالعه کتاب هر دو گروه زن و مرد این مقطع حدود ۷۴ درصد تغییر مثبت داشته است. نمره آگاهی متأهلین در مرحله اول از احکام پزشکی ۱۴/۸±۴/۹ بوده است که در مرحله دوم به ۳۴±۱۱/۳ افزایش یافته است که نشان دهنده ۱۲۹/۷ درصد تغییر بوده است. این گروه بهترین تغییر را پس از مطالعه کتاب از خود نشان داده‌اند.

دانشجویان در مقطع استیجری در مرحله قبل از مطالعه کتاب دارای امتیازات نزدیک به هم بوده‌اند، هر چند خانم‌های مجرد پائین‌ترین امتیاز را در مقایسه با آقایان و متأهلین داشته‌اند، به نحوی که در این گروه از مقطع تحصیلی شرکت کننده‌های متأهل تغییرات از نظر آماری معنی دار داشته‌اند. پس از مطالعه کتاب امتیاز شرکت کنندگان مرد و زن مجرد تغییری به ترتیب برابر با ۳۹ و ۴۱/۳۱ درصد داشته‌اند. حال آن که تغییر در متأهلین از نظر آماری معنی دار و برابر با ۴۶/۴۵ درصد بوده است. تفاوت

آگاهی دانشجویان این مقطع پس از مطالعه کتاب در مقایسه با قبل، از نظر آماری معنی دار بوده است ($p < 0/001$). در بررسی وضعیت آگاهی دانشجویان مقطع اینترن از احکام پزشکی مشاهده شد که دانشجویان زن و مرد و متأهلین نمره نزدیک به هم داشته‌اند (حدوداً ۱۹) پس از مطالعه کتاب نشان داده‌اند که آگاهی آنها در مجردین خانم ۴۴/۵ درصد و در مجردین مرد ۶۶/۷۵ درصد و متأهلین ۴۷/۱ درصد افزایش یافته است. تغییر آگاهی در کل جامعه این مقطع تحصیلی بعد از مطالعه کتاب ۵۲/۶ درصد بوده است (جدول ۳).

دانشجویان پرستاری در کل، قبل از مطالعه کتاب دارای امتیاز ۲۰/۵۶±۶ بوده‌اند که پس از مطالعه کتاب میانگین امتیاز کل آنها ۳۳ درصد افزایش را نشان داد، که این تغییر از نظر آماری معنی دار تلقی شد ($p < 0/001$). دانشجویان زن پرستاری پس از مطالعه کتاب ۳۴/۹ درصد تغییرات را نشان داده‌اند و دانشجویان مرد پرستاری ۲۲/۴ درصد را نشان داده‌اند. دانشجویان متأهل پرستاری کمترین تغییر را پس از مطالعه کتاب از خود نشان داده‌اند (۱۶/۶ درصد). در گروه مامایی نمره کل شرکت کنندگان در قبل از مطالعه کتاب ۲۱/۴۷±۵/۹۶ بوده است که پس از مطالعه کتاب ۲۳ درصد افزایش را نشان داده است. در بین دانشجویان کل مقاطع تحصیلی در این مطالعه متأهلین پرستاری کمترین درصد تغییر را نشان داده‌اند، هر چند این تغییر نیز از نظر آماری معنی دار بوده است ($p < 0/006$). لازم به ذکر است که در این گروه هیچ متأهلی وجود نداشته است و کل شرکت کنندگان هم خانم بوده‌اند (جدول ۴).

در آنالیز واریانس سه بعدی مشاهده شد که در گروه ۱ قبل از مطالعه کتاب رابطه معنی داری بین جنس و تأهل و نمره کسب شده افراد وجود داشته است. لیکن در این بررسی هیچ رابطه معنی داری بین مقطع تحصیلی و تأهل و هم‌چنین بین جنس و مقطع تحصیلی، جنس و تأهل، جنس و تأهل و مقطع تحصیلی وجود نداشته است و در مرحله دوم آنالیز واریانس سه بعدی نشان داد که هیچ کدام از شرایط فوق تأثیری در تغییر نمره مرحله دوم نداشته است.

جدول ۱. مقایسه آگاهی دانشجویان گروه پزشکی از احکام پزشکی در مقاطع مختلف تحصیلی در دانشگاه علوم پزشکی اراک ۸۵-۱۳۸۴

میانگین (انحراف معیار)	تعداد نمونه	درصد نسبی تغییرات	P	
۱۵/۵۹ (۷/۳۲)	۶۹	۷۴/۹۱	۰/۰۰۰۱	علوم پایه
۲۷/۳۷ (۷/۲)	۷۷			
۱۹/۵۶ (۶/۱۸)	۴۸	۴۱/۳۱	۰/۰۰۰۱	استیجر
۲۷/۷۴ (۴/۳۲)	۴۳			
۱۹/۱۶ (۴/۱۶)	۳۰	۵۲/۶	۰/۰۰۰۱	اینترن
۲۹/۲۴ (۴/۵۵)	۳۳			
۲۰/۵۶ (۶/۲۶)	۵۵	۳۳/۰۲	۰/۰۰۰۱	پرستار
۲۷/۳۵ (۶/۷۸)	۵۱			
۲۱/۴۷ (۵/۹۶)	۲۳	۲۳	۰/۰۰۰۱	ماما
۲۶/۴۱ (۵/۶۸)	۲۴			

قبل از مطالعه کتاب = ۱ بعد از مطالعه کتاب = ۲ تغییرات قابل ملاحظه = $P < 0.05$

جدول ۲. مقایسه آگاهی دانشجویان از احکام پزشکی به صورت که و بر حسب تأهل و جنسیت دانشگاه علوم پزشکی اراک ۸۵-۱۳۸۴

میانگین (انحراف معیار)	تعداد نمونه	درصد نسبی تغییرات	P	
۱۸/۳۹ (۶/۸۷)	۵۱	۵۱/۵۴%	۰/۰۰۰۱	کل مردان شرکت کننده
۲۷/۸۷ (۵/۲۴)	۴۱			
۱۸/۷۴ (۶/۶۸)	۱۷۵	۴۶/۳۱%	۰/۰۰۰۱	کل زنان شرکت کننده
۲۷/۴۲ (۶/۲۵)	۱۸۶			
۱۹/۵۶ (۵/۷۳)	۴۸	۵۰/۸۱%	۰/۰۰۰۱	کل متأهلین شرکت کننده
۲۹/۵ (۵/۴۷)	۲۶			
۱۸/۶۶ (۶/۷)	۲۲۷	۴۷/۷۴%	۰/۰۰۰۱	امتیاز کل شرکت کنندگان
۲۷/۵۷ (۶/۱۴)	۲۲۸			

قبل از مطالعه کتاب = ۱ بعد از مطالعه کتاب = ۲ تغییرات قابل ملاحظه = $P < 0.05$

جدول ۳. بررسی وضعیت آگاهی دانشجویان پزشکی مقاطع مختلف از احکام پزشکی بر حسب مقطع تحصیلی، تأهل و جنسیت در دانشگاه علوم پزشکی اراک ۸۵-۱۳۸۴

میانگین (انحراف معیار)	تعداد نمونه	درصد نسبی تغییرات	P	
۱۵/۵۹ (۷/۳۲)	۶۹	۷۴/۹۲	۰/۰۰۰۱	کل شرکت کنندگان علوم پایه
۲۷/۳۷ (۷/۲)	۷۷			
۱۵/۷۲ (۷/۱۹)	۵۵	۷۴/۱۷	۰/۰۰۰۱	شرکت کنندگان زن علوم پایه
۲۷/۴۷ (۷/۷۶)	۶۳			
۱۵/۰۷ (۸/۰۹)	۱۴	۷۴/۸۵	۰/۰۰۰۱	شرکت کنندگان مرد علوم پایه
۲۶/۳۵ (۳/۸۷)	۱۴			
۱۴/۸ (۴/۹۶)	۵	۱۲۹/۷۲	۰/۰۱۹	شرکت کنندگان متأهل علوم پایه
۳۴ (۱۱/۳۱)	۲			
۱۹/۵۶ (۶/۱۸)	۴۸	۴۱/۸۲	۰/۰۰۰۱	کل شرکت کنندگان استیجر
۲۷/۷۴ (۴/۳۲)	۴۳			
۱۹/۷۷ (۶/۰۷)	۳۱	۳۸/۹۹	۰/۰۰۰۱	شرکت کنندگان زن استیجر
۲۷/۴۸ (۳/۹۹)	۳۱			
۱۹/۱۷ (۶/۵۶)	۱۷	۴۱/۳۱	۰/۰۰۱	شرکت کنندگان مرد استیجر
۲۷/۰۹ (۲/۵۴)	۱۱			
۱۹/۶۱ (۶/۹۵)	۱۸	۴۶/۴۵	۰/۰۰۱	شرکت کنندگان متأهل استیجر
۲۸/۷ (۵/۴۴)	۱۱			
۱۹/۱۶ (۴/۱۶)	۳۰	۵۲/۶	۰/۰۰۰۱	کل شرکت کنندگان اینترن
۲۹/۲۴ (۴/۵۵)	۳۳			
۱۹/۸۸ (۴/۲۷)	۱۷	۴۴/۵۱	۰/۰۰۰۱	شرکت کنندگان زن اینترن
۲۸/۷۳ (۲/۵۹)	۲۳			
۱۸/۲۳ (۴)	۱۳	۶۶/۷۵	۰/۰۰۰۱	شرکت کنندگان مرد اینترن
۳۰/۴ (۷/۴۲)	۱۰			
۱۹/۲۸ (۳/۸۷)	۲۱	۴۷/۱۴	۰/۰۰۰۱	شرکت کنندگان متأهل اینترن
۲۸/۳۷ (۳/۳۳)	۸			

قبل از مطالعه کتاب = ۱ بعد از مطالعه کتاب = ۲ تغییرات قابل ملاحظه = $P < 0.05$

جدول ۴. بررسی وضعیت آگاهی دانشجویان پرستاری و مامایی از احکام پزشکی در دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان مرکزی (سال ۱۳۸۴-۱۳۸۵)

میانگین (انحراف معیار)	تعداد نمونه	درصد نسبی تغییرات	P
۱ (۶/۲۶)۲۰/۵۶	۵۵	۳۳	۰/۰۰۰۱
۲ (۶/۷۸)۳۷/۳۵	۵۱		
۱ (۶/۱۳)۲۰/۱۴	۴۸	۳۴/۹۱	۰/۰۰۰۱
۲ (۶/۸۳)۳۷/۱۷	۴۵		
۱ (۶/۸۷)۳۳/۴۲	۷	۲۲/۳۷	۰/۱۹۸
۲ (۶/۸۶)۳۸/۶۶	۶		
۱ (۰/۹۵)۲۶/۷۵	۴	۱۶/۶۳	۰/۲۰۸
۲ (۶/۶۱)۳۱/۱۲	۵		
۱ (۵/۹۶)۲۱/۴۷	۲۳	۲۳	۰/۰۰۶
۲ (۵/۶۸)۲۶/۴۱	۲۴		
۱ (۵/۹۶)۲۱/۴۷	۲۳	۲۳	۰/۰۰۶
۲ (۵/۶۸)۲۶/۴۱	۲۴		
۱ (۵/۹۶)۲۱/۴۷	۲۳	۲۳	۰/۰۰۶
۲ (۵/۶۸)۲۶/۴۱	۲۴		

قبل از مطالعه کتاب = ۱ بعد از مطالعه کتاب = ۲ تغییرات قابل ملاحظه = $P < 0.05$ غیر قابل قبول = $P > 0.05$

بحث

قرآن می‌نمود. از نکات اخلاقی که در افکار طبی بوعلی سینا موج می‌زند این است که بیمار نباید تنها به استفاده از دارو بپردازد، بلکه باید به تقویت بنیه روحی خود و القاء خوش بینی در خود توجه نماید. او کوشیده است نظرات مختلف فلسفی را با طرز نگرش اسلامی سازگار کند ولی هنگامی که با یک مسئله علمی و فلسفی دشوار روبرو می‌شد به مسجد روی می‌آورد و نماز می‌گزارد و دعا می‌کرد (۲۴).

با بررسی این متون در می‌یابیم که آگاهی دانشجویان گروه پزشکی از احکام و متون دینی خصوصاً در فقه تشیع، از اهمیت وافری برخوردار است، اگرچه پزشک عامل به آن احکام باشد یا نباشد. هر چند براساس نظر بزرگان، عامل شدن و عامل بودن به احکام الهی و دینی خود می‌تواند اثر مضاعفی در کسب علم و تجزیه و تحلیل مشکلات داشته باشد.

باید بیان نمود که قبل از آن که دانشجویان این رشته توجه به بعد معنوی نمایند نمی‌توان انطباق امور پزشکی با موازین شرع مقدس در جامعه را پیاده نمود و قبل از آن که مطالعات گسترده، جمع‌آوری آمار و اطلاعات لازم در خصوص دیدگاه‌ها، نگرش‌ها، آگاهی‌های این قشر معزز را به احکام پزشکی ارائه نمایند نمی‌توان برنامه‌ریزی منسجمی ارائه نمود.

تربیت دینی و اخلاقی و فرهنگی هر نسلی ریشه در دوران پیش از تولد آن نسل دارد و دین مقدس اسلام این دوره خاص را بسیار پر اهمیت می‌داند. در این مسیر پرفراز و نشیب عواملی که در امر تربیت و پرورش جوانان تأثیر گذار می‌باشند را می‌توان در کنار آموزش علمی در رشته‌های مختلف به وجود ۳ عامل نسبت داد: الف- وجود مربی آگاه و دلسوز ب- حذف موانع تربیتی و ج- شیوه‌های تربیتی مناسب با سنین متفاوت.

از قدیم الایام دانشمندان و پزشکان حاذق به تقوی توجه وافری داشته‌اند. گویند ملاصدرای شیرازی دانشمند و فیلسوف عصر صفوی شاگردان را نمی‌پذیرفت مگر آن که شاگرد چهار شرط استاد را بپذیرد اول آن که درصدد تحصیل مال نباشد مگر به اندازه تحصیل معاش، دوم آن که در تحصیل مقام نباشد، سوم آن که شاگرد تقوی کسب کند و از معصیت دوری کند و معصیت نکند و چهارم آن که در علم و نوآوری ابتکار عمل داشته باشد و به اقوال گذشتگان اکتفا نکند (۲۳).

در خصوص اهمیت آگاهی پزشک به معارف دینی نوشته‌اند ابوعلی سینا به نکات اخلاقی در افکار طبی خود توجه فراوانی داشت و در اواخر عمر توجه وافری به

نتایج این تحقیق را می‌توان با مطالعاتی که در همدان (۹)، مشهد (۱۰)، تهران (۱۱)، بیرجند (۱۴) و اهواز (۱۵) صورت گرفته است، مقایسه کرد. مطالعه‌ای که در همدان صورت گرفته نشان داده است که ۷۹/۴ درصد دانشجویان از احکام لمس و نگاه و معاینه اطلاعات اندکی داشته‌اند که در مقایسه با مطالعه حاضر می‌توان هم‌خوانی بین آنها مشاهده نمود. هم‌چنین مطالعه دیگری که بر روی پرسنل بیمارستان امیر کبیر اراک از رعایت موازین شرعی در بررسی علائم حیاتی بیماران انجام شد نشان داد که فقط ۱۶ درصد از وضعیت آگاهی خوبی برخوردار بوده‌اند و به بیش از ۵۰ درصد سؤالات شرعی در این خصوص پاسخ صحیح داده‌اند. این مطالعه نشان داد که ۲۴ درصد از پرسش‌شدگان از نظر آماری کمترین آگاهی را داشته‌اند (۱۸). در مقایسه با مطالعه حاضر می‌توان بیان نمود که دانشجویان مورد مطالعه در این تحقیق در مرحله اولیه مطالعه نیز از اطلاعات ضعیفی برخوردار بوده‌اند. امتیاز کسب شده بین ۳۰ و نهایتاً ۴۳ درصد بوده است که پس از مطالعه کتاب به حد قابل قبولی افزایش یافته است. در مقایسه دانشجویان مقاطع مختلف، دانشجویان علوم پایه رشته پزشکی، اینترن، استیجر، پرستار و ماما به ترتیب دارای بالاترین و کمترین تغییر در آگاهی در مرحله دوم بوده‌اند. حال آن‌که تغییر در تمامی گروه‌ها معنی‌دار بوده است. در مقایسه با مجردین، متأهلین از نظر آماری دارای نمره بالاتری بوده‌اند به نحوی که امتیاز کسب شده آنها در مرحله اول ۳۹ درصد و در مرحله دوم به ۵۹ درصد رسیده است که این میزان از امتیاز کل جامعه مورد مطالعه کمی بیشتر بوده است. در مقایسه آگاهی آقایان و خانم‌های شرکت‌کننده از احکام پزشکی تفاوت معنی‌داری از نظر جنسیت وجود نداشته است. در این بررسی دانشجویان مامایی پس از مطالعه کتاب در مقایسه با گروه‌های دیگر کمترین تغییر را نشان داده‌اند، هر چند این تغییر نیز از نظر آماری معنی‌دار بوده است.

در بررسی آنالیز واریانس سه بعدی رابطه معنی‌داری بین جنس، تأهل و مقطع تحصیلی مشاهده نشده است. هر چند تأثیرات جزئی وجود داشته است. هم‌چنین

رابطه جنس و تأهل، جنس و مقطع تحصیلی، مقطع تحصیلی و تأهل، جنس و مقطع تحصیلی و تأهل تأثیر آماری را در افزایش آگاهی دانشجویان از احکام پزشکی نشان نداده است.

نتیجه‌گیری

در مجموع مطالعه حاضر نشان داد که سطح آگاهی دانشجویان مقاطع مختلف پزشکی (علوم پایه، استیجر، اینترن پرستار و مامایی) از نظر آماری ضعیف بوده است. به نحوی که عموماً امتیاز کسب شده بین ۳۰ و نهایتاً ۴۳ درصد بوده است که پس از مطالعه کتاب احکام پزشکی، میزان آگاهی آنها را می‌توان در حد متوسط ارزیابی نمود. به نحوی که بین ۵۵ درصد الی ۵۹/۵ درصد رسیده است.

این مطالعه نشان دهنده آن است که در صورت ارائه آموزش، دانشجویان تمایل داشته‌اند که آگاهی خود را افزایش دهند. و با توجه به این تمایل خصوصاً در احکام پزشکی ترتیبی اتخاذ گردد تا واحدهای مربوطه در فرصت‌های آزاد دانشجویان نسبت به آموزش در این خصوص اقدام نمایند. هم‌چنین پخش کتب و رساله‌های علمی از احکام پزشکی در بین دانشجویان می‌تواند منجر به تأثیر به‌سزایی در افزایش آگاهی آنها از احکام پزشکی شود، به نحوی که در مطالعه حاضر تحویل کتاب احکام پزشکی به دانشجویان باعث افزایش بین ۵۰ تا ۱۲۹ درصد آگاهی گردید.

تشکر و قدردانی

از کلیه عزیزان دانشجو، از گروه معارف اسلامی دانشگاه خصوصاً برادر گرامی جناب آقای توان و هم‌چنین از همکاری جناب آقای دکتر رفیعی که در آنالیز آماری راهنمای ما بودند سپاسگزاریم. از شورای محترم پژوهشی دانشگاه و دانشکده جهت موافقت با اجرای پایان‌نامه و حمایت مالی و از مسئول محترم دفتر نهاد رهبری در دانشگاه به خاطر همکاری تشکر و قدر دانی می‌نماییم.

10. Mahmodi H. Human in view of Hekmat Avicenna. In: Tavakkoli Bazzaz J. (editor). The articles of the first nationwide congress on: Compliance of medicine with Islamic principles. Vol 1. Tehran, Iran: Teimourzadeh publication; 1998: p. 236-9.
11. Madani SA. Comparison view of Islamic scientist (Avicenna –Razi) with new rules of science. In: Tavakkoli Bazzaz J. (editor). The articles of the first nation wide congress on: Compliance of medicine with Islamic principles. Vol 1. Tehran, Iran: Teimourzadeh publication; 1998. p. 243-5.
12. Nasreyan A. Considering religion in view of cycology. In: Tavakkoli Bazzaz J. (editor). The articles of the first nationwide congress on: Compliance of medicine with Islamic principles. Vol 1. Tehran, Iran: Teimourzadeh publication; 1998; p. 186-211.
13. Hojat-ol-Islam Ataei Khorasani. Cloning and Medical Jurisprudence. In: Tavakkoli Bazzaz J. (editor). The articles of the third nationwide congress on: Compliance of medicine with Islamic principles 1999, Vol 1. Mashhad, Iran: Ferdowsi university press; 2003: p. 71-7.
14. Rezvani M, Hageigi F. The attitude of Personnel of Imam Reza (as) Hospital towards Compliance of medicine with Islamic principles in Biergand 1995. In: Tavakkoli Bazzaz J. (editor). The articles of the first nationwide congress on: Compliance of medicine with Islamic principles. Vol 2. Tehran, Iran: Teimourzadeh publication; 1998. p. 241-5.
15. Elahi N, Mosavei BS. The Study of present problem in Compliance of medicine with Islamic principles from views of doctors and nurses working in Ahvaz medical science university. In: Tavakkoli Bazzaz J. (editor). The articles of the first nation wide congress on: Compliance of medicine with Islamic principles. Vol 2. Tehran, Iran: Teimourzadeh publication; 1998: p. 294-6.
16. Geivari A. [Difference between Islamic society and western society on the bases of Islamic rules]. Teb va Tazkeyeh 1995; 18; Supple on First congress in: Islamic rules of physicians and medical matters: 53-4.
17. Larijani B, Zahedi F. [The impact of ethics philosophy on moral decision –makings in

این مقاله بر گرفته از پایان نامه مصوب شورای پژوهشی دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی درمانی استان مرکزی می باشد که به تایید شورای پژوهشی دانشگاه نیز رسیده و تهیه کتب احکام پزشکی از اعتبارات معاونت محترم آموزش و تحقیقات تامین گردیده است. پایان نامه در سال تحصیلی ۸۶-۸۵ دفاع گردیده است.

منابع

1. Brown AG. History of Islamic medicine. Translated by Rajab-Nia M. Tehran: Scientific and cultural publication 16- farvardin; 2005.
2. Holy Quran. Sure 2: verse 30, Sure 38: verse 72, Sure 76: verse 3, Sure 84: verse 84, Sure 95: verse 5.
3. Ameer al-Momineen Ali (a.s), Sermon: 234. In: Nahjul Balagheh. Translated by Dashti M. Qom, Iran: AL- Hadi; 2006.
4. Holy Quran, Sure 2: verse 228, Sure 4: verse 13, Sure 74: verse 38.
5. Holy Quran. Sure 4: verse 1, Sure 30: verse 21, Sure 35: verse 43, Sure 49: verse 13, Sure 49: verse 62.
6. Fattahy- Masoom H. Essential Problems in Medical Matters According to Islam's views. In: Tavakkoli Bazzaz J. (editor): The articles of the first nationwide congress on compliance of medicine with Islamic principles. vol 3. 1990. Mashhad, Iran: Ferdowsi University Press; 1992. p. 91-3.
7. Fattahy- Masoom H. Considering medical ethics cases. In: Fattahy- Masoom H. Collection of articles and challenges of the second seminar on: Islam's views in medicine 1997 Mar; Mashhad, Iran: Ferdowsi University Press; 2001. p. 94-244.
8. Fattahy- Masoom H. Islamic Medical rules. In: Collection of articles and challenges of the third seminar on: Islam's views in medicine, March 1999, Mashhad, Iran: Ferdowsi University press; 2003. p. 199-213.
9. Esfahani MM. Health of all depend on your health. In: Tavakkoli Bazzaz J. (editor) The articles of the first nation wide congress on: Compliance of medicine with Islamic principles. Vol 2. Tehran, Teimourzadeh publication, 1998; p. 211-21.

- medicine]. Iranian J Diabetes & Lipid Disorders 2004;4(Supplement, Ethics in clinical Reserchs): 25-38.
18. Hadi H, Talatei MH. Islamic rules of physicians and medical matters: The center of publication of the office of Islamic Propagation of the Islamic Seminary of Qom, 2nd ed. Tehran, Iran: Sahrvand publication; 2000.
19. Ali- Abide M, Rohani F, Noghani F. Islamic rules of physicians and medical matters, 1st ed. Tehran, Iran. Teimourzadeh publication; 1997. 18-307.
20. Ministry of Health, Ahkam –e-Namaz va Rozeh Bimarran. 2nd ed. Tehran, Iran: Yeganeh publication; 1999.
21. Ayatollah-Al-Ozma Saneei Y. Medical Decrees. Meysam Tammar publication; Qom, Iran. 2006.
22. Ayatollah-Al-Ozma Bahjat MT. Medical jurisprudence, 6th ed. Kosar publication; Qom, Iran. 2005.
23. Anonymous, Effect of Taghva on wisdom. Meraje Andesheh. 1999.
24. Nasr SH. Three Muslim Hakim: Translated by Aram A. Tehran, Iran. Yeganeh publication; 2001.

The knowledge of Arak University of Medical Sciences students in medical religious commandments in, pre and post training, 2005-2006

Farahani H^{1*}, Rahjoonia M²

1- Assistant Professor, PhD of Biochemistry, Department of Biochemistry, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

2- General Physician, Arak University of Medical Sciences, Arak, Iran

Received 19 Sep, 2009 Accepted 9 Dec, 2009

Abstract

Background: What makes a physician to a proficient one is accompanying science and moral together, especially observing religious features of the patient. Therefore, present study was conducted to evaluate the knowledge of Arak University of Medical Sciences students in medical religious in pre and post training, 2005-06.

Materials and Methods: In a descriptive cross-sectional study, questionnaire was prepared including 50 questions on medical religious commandments. After filling questionnaires by 227 students, were confidentially collected in a box. In next stage, the book on medical commandments according to four religious authorities was freely presented to the participants to be read within two weeks; then 50 questions about medical commandments were prepared again.

Results: In the present study, 81.9% were female and 18.1% were male. The basic sciences students were lower acquaintance before reading the book and midwifery students had better acquaintance (43%). The changing percentage of knowledge in all groups had significant difference with medical commandments in second period as compared to the first period, ($p < 0.001$).

Conclusion: The knowledge of students in different courses in medical religious commandments was not significant. But, after training, there have been considerable changes in their medical commandments knowledge. Therefore, it is recommended to train medical commandments in parallel with training scientific and practical courses.

Keywords: Medical commandments, Medical Students, Training

*Corresponding author;

Email: farahaniheidar@yahoo.com

Address: Department of Biochemistry, Arak University of Medical Sciences, Basij Sq., Arak, Iran